
Werkingsverslag 2018

---

1. Woord vooraf

De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (VGT) werd in 2008 in het leven geroepen, na de erkenning van Vlaamse Gebarentaal in 2006. De commissie adviseert de Vlaamse overheid over alles wat te maken heeft met Vlaamse Gebarentaal of wat een impact kan hebben op het gebruik ervan. Ze doet dat op eigen initiatief of op vraag van de Vlaamse overheid.

Elk jaar berichten we over het voorbije werkjaar. 2018 betekent ook de tiende verjaardag van de adviescommissie VGT. Veel tijd voor een vreugdedans was er echter niet, want we hebben nog een hoop werk voor de boeg.

Begin 2018 organiseerden we een rondetafelgesprek met de belangrijkste organisaties uit het veld. Samen met hen werkten we aan een overzicht van wensen en knelpunten, met als doel om een strategische visie te ontwikkelen over de structurering en financiering van de sector.

Misverstanden en hiaten in knowhow bij subsidiërende overheden dwingen de organisaties die werken met of rond Vlaamse Gebarentaal, tot hokjesdenken om voldoende middelen te verkrijgen. Omdat (gesubsidieerde) initiatieven in de bestaande regelgeving of systemen moeten passen, is de kans reëel dat werkelijke noden slechts zijdelings benaderd worden of zelfs onbeantwoord blijven.

Ook in 2018 bleef de adviescommissie zich inzetten voor nieuwsuitzendingen die door dove Vlaamse Gebarentaligen gepresenteerd en geproduceerd worden, net als voor tweetalig onderwijs. De hoorzitting over tweetalig onderwijs begin 2018 gaf belanghebbenden de kans om hun visie en bezorgdheden uit te wisselen. We zijn heel verheugd dat de minister van Onderwijs eind 2018 haar fiat gaf voor de implementatie van dit innoverende tweetalige onderwijsmodel.

Media blijft een actueel thema voor de commissie. De openbare omroep benadert Vlaamse Gebarentaal vanuit een toegankelijkheidsmodus. Momenteel worden tolken Vlaamse Gebarentaal ingezet bij nieuws- en duidingsprogramma's van de openbare omroep. Dat zou niet de norm mogen zijn. De commissie adviseert om die programma's rechtstreeks in VGT uit te zenden, gepresenteerd door een dove presentator.

Een onafhankelijk academisch onderzoek moet duidelijk maken hoe efficiënt de informatieoverdracht verloopt. Vlaamse Gebarentaligen hebben immers recht op informatie en die garantie moet absoluut zijn. In 2018 hebben we samen met het Departement Cultuur, Jeugd en Media de eerste stappen genomen om middelen te voorzien om het gebarentaalaanbod van de VRT te evalueren.

Van het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering hebben we geen vragen of voorstellen over Vlaamse Gebarentaal ontvangen.

Binnen de adviescommissie leeft de perceptie dat beleidsmakers zich nog te weinig bewust zijn van de opdracht van de adviescommissie VGT en het belang van Vlaamse Gebarentaal in het dagelijkse leven. Het decreet Vlaamse Gebarentaal is ingebed in het Departement Cultuur, maar houdt een veel ruimer en beleidsoverschrijdend engagement in. Desondanks is het decreet VGT nog onvoldoende gekend.

In 2019 zal de adviescommissie het decreet evalueren. We vinden het immers belangrijk dat dit een efficiënt instrument is waarmee alle beleidsdomeinen aan de slag kunnen gaan.

Ik nodig u van harte uit om het werkingsverslag en het decreet door te nemen en samen met ons na te denken hoe de Vlaamse Gebarentaal uw domein kan versterken. We zijn ervan overtuigd dat Vlaamse Gebarentaal ook voor u iets kan betekenen!

Geert Dirickx
Voorzitter adviescommissie Vlaamse Gebarentaal
Mei 2019

Inhoudstafel

1.	Woord vooraf	2
2.	Opdracht	4
3.	Werking.....	5
3.1	Advies Content4All.....	5
3.2	Advies docenten VGT	6
3.3	Rondetafelgesprek	7
3.4	Visietekst meertaligheid - VGT.....	7
3.5	Hoorzitting over tweetalig onderwijs VGT-Nederlands op 25 januari 2018	8
3.6	Evaluatie-onderzoek naar het gebarentaalaanbod op VRT	9
3.7	Addendum memorandum: Prioritaire thema's en aanbevelingen.....	10
4.	Projecten VGT	11
Projectoproep 2018.....		11
Projectoproep 2019.....		11
Resultaten projectoproep 2016 en 2017		12
5.	Enkele cijfers	13
6.	Samenstelling	14
7.	Lijst van bijlagen	16

---

2. Opdracht

De samenstelling en de werking van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal worden geregeld op basis van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal van 5 mei 2006 en het bijhorende besluit van 7 september 2007.

De commissie heeft als opdracht: *“adviezen uit te brengen en voorstellen te formuleren in verband met alle aangelegenheden die betrekking hebben op of weerslag kunnen hebben op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal en op de ontwikkeling en zichtbaarheid van Dovencultuur. De commissie formuleert deze adviezen en voorstellen op eigen initiatief, op aanvraag van het Vlaams Parlement of van de Vlaamse Regering.”*¹

Aangezien Vlaamse Gebarentaal gebruikt wordt in alle mogelijke omgevingen waar men taal gebruikt, is het werkingsdomein van de commissie erg uitgebreid. Hoewel de minister van Cultuur belast is met de uitvoering van het decreet, zijn er heel wat andere beleidsdomeinen waarin het gebruik van VGT van belang is, zoals onderwijs, werk, media, welzijn en gelijke kansen.

De adviescommissie VGT vervult haar decretale opdracht op verschillende manieren: via het formuleren en uitbrengen van officiële adviezen, het beantwoorden van vragen, het toelichten van haar visie aan politici of journalisten en deelname aan overlegmomenten, zoals de stuurgroepvergaderingen in het kader van onderzoek.

---

¹ Decreet Vlaamse Gebarentaal, artikel 3, §1.

---

3. Werking

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste thema's en initiatieven die in 2018 door de adviescommissie VGT werden behandeld en ondernomen.

3.1 Advies Content4All

De adviescommissie VGT maakte op 29 november 2017, tijdens een infosessie van de VRT, kennis met het project *Content4All*. Dat is een driejarig Europees **onderzoeksproject** onder het 'Innovative action' programma van Horizon 2020. Het wordt uitgevoerd door een consortium van verschillende Europese partners uit Zwitserland, Groot-Brittannië, Duitsland en België (VRT) en krijgt een Europese subsidie van 3,5 miljoen euro. Tijdens het project zal men trachten een **3D-model van een tolk gebarentaal te bouwen (een 'avatar')**, onder andere op basis van VGT-data die met machine learning worden verzameld en geanalyseerd. De uiteindelijke bedoeling is om bepaalde content op televisie om te zetten via een virtuele tolk-avatar.

De VRT stapte mee in het project. Door (op lange termijn) een geautomatiseerde vorm van gebarentaalvertaling te voorzien, wil de VRT meer 'content' toegankelijk maken voor dove Vlaamse Gebarentaligen. Het 3D-model dat gebouwd wordt, zou idealiter lijken op een menselijke tolk en ingezet worden voor verschillende televisie-uitzendingen zoals het nieuws, het weerbericht of verslaggeving bij noodsituaties.

De adviescommissie VGT had bezorgdheden over het opzet en de doelstellingen van dit project en formuleerde daarover een advies. De adviescommissie erkent dat er praktische toepassingen mogelijk zijn voor avatars. Geautomatiseerde vertalingen door avatars naar Vlaamse Gebarentaal voor kritische uitzendingen zoals nieuwsberichten en uitzendingen in noodsituaties op de openbare omroep zijn echter niet realistisch, gezien de complexiteit van vertaalprocessen. De adviescommissie betreurt dat er geen belanghebbende organisaties met expertise in gebarentalen bevroegd en als projectpartner betrokken werden bij de ontwerpfase van het project. De beoogde doelstellingen van het project *Content4All* sluiten niet aan op de reële wensen en noden van Vlaamse Gebarentaligen met betrekking tot media, namelijk programma's in VGT die het gebruik van VGT echt promoten en bevorderen en gemaakt en gepresenteerd worden door dove mensen zelf.

We lichten de belangrijkste punten uit het advies hieronder kort toe:

- De adviescommissie VGT vraagt dat vanaf nu in elke fase van het project nauw overleg gepleegd wordt met belanghebbende organisaties en dove academici met taalkundige expertise en dat de besteding van de projectsubsidies in functie van dit overleg herbekeken wordt.
- De adviescommissie VGT vraagt om de focus van het project, na advies van de belanghebbende organisaties, te leggen op situaties waar gebarentaal-avatars effectief van nut kunnen zijn (zoals geautomatiseerde aankondigingen).

De adviescommissie VGT adviseert om geen gebruik te maken van tolk-avatars voor uitzendingen van de VRT. Zeker voor (levens)belangrijke uitzendingen, met name nieuwsuitzendingen, kinderprogramma's en uitzendingen in noodsituaties, wordt nadrukkelijk gevraagd om geen tolk-avatars in te zetten.

Het volledige advies vindt u als bijlage.

De adviescommissie VGT wil het onderzoek nauw opvolgen en nodigde daarom Gregg Young (VRT Innovatie) uit op de commissievergadering van 11 december 2018 om een toelichting te geven over het project. De VRT erkent dat het project geen goede start kende en dat er **niet genoeg dialoog** geweest is met de Dovengemeenschap. De VRT zal het project proberen bij te sturen.

Het project bestaat uit drie fasen. In de eerste fase wordt de mediaconsumptie onderzocht, aan de hand van vragen zoals 'Hoe staat de Dovengemeenschap tegenover een eventuele avatar?'; 'In welke context en hoe kan deze technologie toegepast worden?' In de tweede fase zal er een pilot ontwikkeld worden. De laatste en cruciale fase is een gebruikersonderzoek. Daarvoor zal een testgroep opgericht worden met leden uit de Dovengemeenschap om feedback te verzamelen.

De adviescommissie VGT is tevreden dat er gevolg werd gegeven aan haar advies en wil betrokken blijven bij de verdere ontwikkelingen binnen *Content4all*.

► [Advies](#) over het project Content4All.

3.2 Advies docenten VGT

De adviescommissie VGT werkte in 2018 verder aan een advies over docenten Vlaamse Gebarentaal. Dat advies heeft betrekking op het onderwijs aan **volwassenen die de Vlaamse Gebarentaal leren als vreemde taal** en het behalen van bekwaamheidsbewijzen voor (semi-)professionele doeleinden.

Anno 2019 wordt de Vlaamse Gebarentaal in veel verschillende settings aan diverse doelgroepen onderwezen, meestal als vreemde taal. Op dit moment is er echter geen duidelijkheid over het profiel van docenten VGT. Er zijn bijvoorbeeld grote verschillen in taalkundige en pedagogische bekwaamheid, en in contacten met de gebarentaalgemeenschap. Dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van de lessen VGT en bijgevolg dus ook voor de ontwikkeling van VGT als taal.

De adviescommissie VGT heeft in 2018 een vraag ontvangen van de onderwijsinspectie over de taalwetgeving bij het inschakelen van docenten Vlaamse Gebarentaal in het volwassenenonderwijs. De adviescommissie formuleerde in dat verband een aantal concrete aanbevelingen met betrekking tot het **gewenste profiel** van docenten Vlaamse Gebarentaal, afgestemd op de setting en doelgroep. Het gebrek aan een specifieke opleiding voor docenten VGT en aan een duidelijk kader i.v.m. het gewenste profiel van docenten VGT per setting vormt het grootste probleem.

De commissie wil samen met de instellingen en andere actoren een omgeving creëren die voldoet aan de voorwaarden om kwaliteit te leveren. Het advies wordt verder afgewerkt en zal vervolgens gepubliceerd worden.

3.3 Rondetafelgesprek

Op vraag van het kabinet van de minister van Cultuur organiseerde de adviescommissie VGT op 8 maart 2018 een rondetafelgesprek met alle belangrijke **organisaties uit het veld**. Bedoeling was een strategische visie te ontwikkelen over de structurering en financiering van de sector. Naast vertegenwoordigers van de adviescommissie VGT en het Departement CJM namen ook de volgende organisaties deel aan het gesprek: Doof Vlaanderen vzw, Doof Vlaanderen Vorming vzw, Doof & Jong vzw, Vlaams GebarentaalCentrum vzw, Tenuto vzw², BVGT vzw (Beroepsvereniging tolken VGT), 't Signaal vzw³ en Visual Box vzw⁴.

De vaststelling was dat het landschap versnipperd is. Organisaties binnen het veld nemen elk een of enkele aspecten van VGT voor hun rekening, wat verwarring meebrengt over de opdrachten en de positionering van de verschillende organisaties. Daarnaast bleek ook weer hoe ontoereikend de middelen zijn en hoe beperkt het decreet VGT ingevuld wordt.

Tijdens het gesprek werd er breed nagedacht en gebrainstormd, niet alleen over cultuur, jeugd en media, maar ook over andere thema's zoals onderwijs en welzijn. Het denkkader voor deze oefening is artikel 8 van het Decreet houdende de erkenning van Vlaamse Gebarentaal:

“De Vlaams Regering neemt alle initiatieven die nuttig en nodig zijn om het gebruik van de VGT mogelijk te maken in de verschillende gebieden die onder haar bevoegdheid ressorteren”.

In de praktijk gebeurt dit echter te weinig. Tijdens het rondetafelgesprek werden de **noden en knelpunten** die de sector ervaart, in kaart gebracht en werd gebrainstormd over centralisering en mogelijke fusies van organisaties. De adviescommissie VGT zal deze input verwerken in het kader van de globale evaluatie van het decreet VGT.

3.4 Visietekst meertaligheid - VGT

Visietekst Vlaamse Gebarentaal als basis voor de ontwikkeling van dove kinderen

Midden 2016 nodigde Kind en Gezin ons uit om samen een visietekst rond meertaligheid (met VGT) voor dove kinderen te schrijven. De veralgemeende neonatale gehoorscreening maakt een vroege interventie mogelijk, die - indien optimaal ingezet - een positieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van dove kinderen op alle domeinen. Internationale richtlijnen wijzen in dat kader onder meer op het belang van juiste en **volledige informatie**, en van een **vroeg en rijk taalaanbod**, zowel in gebarentaal als in de landstaal (geschreven en/of gesproken). Kind en Gezin is zich daarvan bewust, ook van het feit dat zo'n visietekst in de huidige Vlaamse hulpverleningscontext nodig is. Kind en Gezin zag een overeenkomst met de visietekst die ze eerder hadden geschreven over meertaligheid in gesproken talen en nam het initiatief om vanuit die visie een visietekst over meertaligheid in VGT te schrijven. Onderzoek heeft immers aangetoond dat een positieve kijk op meertaligheid gunstige effecten heeft op de ontwikkeling van het kind. Kind en Gezin baseert zich op deze vaststelling om de komende jaren een **gepast aanbod opvoedingsondersteuning** voor meertalige gezinnen te ontwikkelen. Dat ondersteuningsaanbod wordt opgebouwd rond twee pijlers: VGT als taal enerzijds en het leren van Nederlands anderzijds.

In 2017 werkte de adviescommissie VGT mee aan de concretisering van deze visietekst. Een subcommissie taalverwerving - met een afgevaardigde van Doof Vlaanderen als expert - nam deze taak op zich en koppelde telkens terug naar de gehele adviescommissie.

---

² Tenuto vzw organiseert workshops en bijscholingen voor tolken Vlaamse Gebarentaal.

³ 't Signaal vzw is een vereniging die zich inzet voor de bilinguaal-biculturele opvoeding van dove kinderen

⁴ Visual Box vzw is een organisatie die zorgt voor de productie en distributie van (kort)films, documentaires, reportages, series,... en wordt geleid door dove en slechthorende mensen.

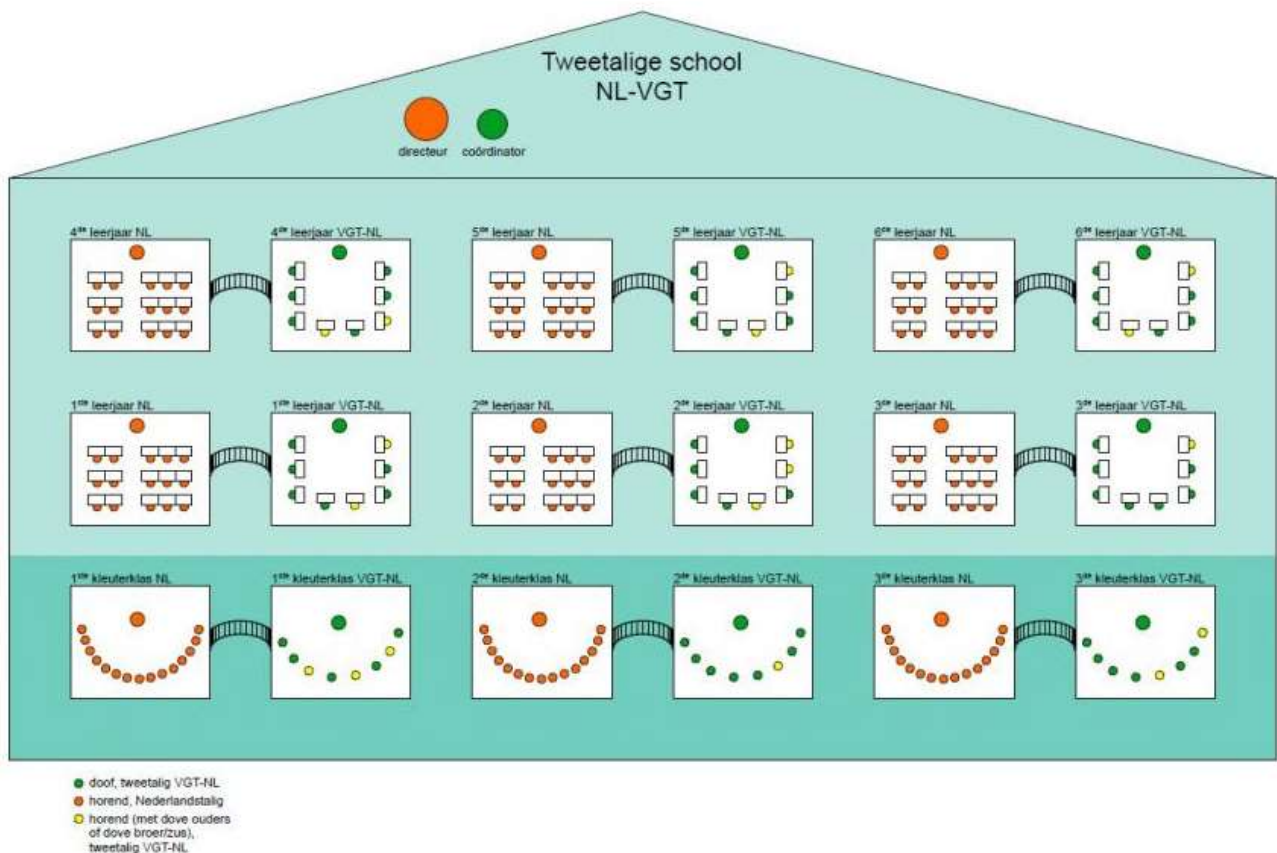
Ook in 2018 bleef de **samenwerking** bestaan, hoewel de verdere ontwikkeling van de visietekst even in de koelkast terecht kwam door personeelwisselingen en reorganisaties bij Kind en Gezin. In 2019 wordt de draad weer opgepikt.

3.5 Hoorzitting over tweetalig onderwijs VGT-Nederlands op 25 januari 2018

De adviescommissie VGT pleit voor volwaardig tweetalig onderwijs (Vlaamse Gebarentaal en Nederlands) voor dove kinderen en voor horende kinderen van dove ouders. Op 25 januari 2018 kwam dit thema aan bod tijdens een hoorzitting over tweetalig onderwijs in VGT en Nederlands. Maartje De Meulder van de adviescommissie VGT en Marieke Kusters van Doof Vlaanderen vzw lichtten de wens toe van meer dan dertig ouders met dove en horende kinderen voor tweetalig onderwijs in de commissies Onderwijs en Cultuur van het Vlaams Parlement.

Er is vaak verwarring over de betekenis van tweetalig onderwijs. Tijdens de uiteenzetting werd verduidelijkt dat tweetalig onderwijs een volwaardig en duurzaam onderwijsmodel is binnen het reguliere onderwijs. Tweetalig onderwijs creëert **gepaste gebarentaalomgevingen**, die inspelen op de noden van dove kinderen, hun broers en zussen, en horende kinderen van dove ouders. Gebarentalige kinderen krijgen er **alle kansen** om samen met leeftijdsgenoten te leren. Vandaag voelen dove en slechthorende kinderen zich vaak geïsoleerd van klasgenoten wanneer zij onderwijs volgen in het reguliere onderwijs door middel van een tolk.

Hoe moet dat tweetalige onderwijs er in de praktijk uitzien? Doof Vlaanderen voerde een verkennend onderzoek. Ze gingen goede praktijken onderzoeken in het buitenland, spraken met (dove en horende) ouders van dove en horende kinderen, gingen te rade bij experts en ontwikkelden volgend **onderwijsmodel**:

Het model omvat twee types van klassen: enerzijds tweetalige klassen VGT-Nederlands met een mix van dove en horende leerlingen en anderzijds horende klassen. In de tweetalige klas wordt VGT als voertaal gebruikt, geeft een tweetalige leerkracht les en krijgen leerlingen zowel Nederlands als VGT als taalvak. In de horende klas zitten alleen horende leerlingen die VGT als vak krijgen. Tussen de twee types klassen worden bruggen geslagen via gemeenschappelijke activiteiten en een gezamenlijke speelplaats. Binnen de school werken zowel dove als horende medewerkers en heerst een positieve houding ten aanzien van Vlaamse Gebarentaal.

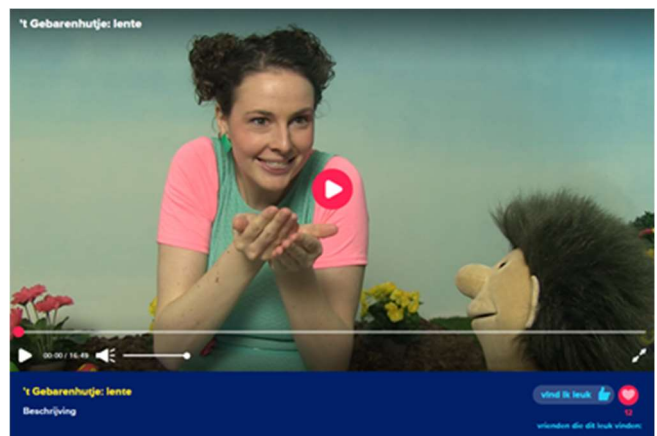
De adviescommissie VGT en Doof Vlaanderen vroegen tijdens de hoorzitting morele steun van de parlementsleden voor het tweetalige onderwijsmodel. **“Het is een prikkelend, out-of-the boxvoorstel voor echte inclusie”**, zo oordeelden enkele parlementsleden. Begin 2019 gaf de minister van Onderwijs haar fiat voor de implementatie van dit innoverende model. Er werden concrete voorstellen gedaan om het model van inclusieve klassen in Vlaamse Gebarentaal en Nederlands mogelijk te maken voor dove kinderen, hun broers en zussen en voor horende kinderen van dove ouders. De adviescommissie zal in 2019 haar medewerking verlenen om de implementatie voor te bereiden.

► Hoorzitting over tweetalig onderwijs VGT-Nederlands

3.6 Evaluatie-onderzoek naar het gebarentaalaanbod op VRT

Het Departement Jeugd, Cultuur en Media laat medio 2019 een evaluatieonderzoek uitvoeren naar het aanbod Vlaamse Gebarentaal op de VRT, voor een geraamd budget van 43.100 euro, binnen de budgetten voor kortlopend wetenschappelijk onderzoek. De adviescommissie VGT verleende inhoudelijke ondersteuning bij de opzet van het onderzoek.

In een recent antwoord op een parlementaire vraag over het gebruik van avatars voor aankondigingen in Vlaamse Gebarentaal, stelde de minister van Cultuur: “Voor het eerst in de geschiedenis van de Vlaamse openbare omroep is in de lopende beheersovereenkomst aandacht voor VGT verankerd, wat uiteraard een goede zaak is. Het lijkt me een goed voorstel van de adviescommissie om in de voorbereiding van een nieuwe overeenkomst een kortlopend evaluatieonderzoek te laten gebeuren over de ervaring en de **bevindingen van VGT door VGT-taligen op de VRT**. Ik meen dat de ontwikkelingen van een avatar ook in dit breder perspectief moeten worden bekeken.”

Afb.: t Gebarenhutje: kleuterprogramma in VGT en gesproken Nederlands – 4 afleveringen te bekijken op www.ketnet.be

De adviescommissie VGT ijvert al jaren om een evaluatie uit te voeren naar het gebarentaalaanbod op de VRT. In 2016 publiceerde de commissie haar aanbevelingen naar aanleiding van de beheersovereenkomst met de VRT voor 2017-2020. In het addendum memorandum (cf. infra 3.7) schuift de commissie dit thema naar voor als prioriteit voor de komende legislatuur.

Momenteel worden tolken Vlaamse Gebarentaal ingezet bij nieuws- en duidingsprogramma's van de openbare omroep. Dat zou niet de norm mogen zijn. De commissie adviseert om die programma's **rechtstreeks in VGT** uit te zenden. Dat wil zeggen niet via tolken VGT, maar gepresenteerd door een dove presentator en geproduceerd

---

door een doof-geleid en gespecialiseerd productiehuis. Daarnaast onderstreept de commissie het belang van interculturele kleuter- en kinderprogramma's in Vlaamse Gebarentaal, ook direct in VGT en niet via tolken.

Er zal een stuurgroep opgericht worden voor de opvolging van het onderzoek. In die **stuurgroep** zal een vertegenwoordiger van de adviescommissie VGT zetelen, evenals een vertegenwoordiger van het Vlaams GebarentaalCentrum vzw, van Doof Vlaanderen vzw en van de VRT.

De resultaten van het onderzoek worden eind 2019 opgeleverd. Zo kan er rekening mee gehouden worden bij de opmaak van de nieuwe beheersovereenkomst met de VRT.

► [Nota over de beheersovereenkomst 2016-2020 met de VRT](#)

3.7 Addendum memorandum: Prioritaire thema's en aanbevelingen

De adviescommissie VGT publiceerde naar aanleiding van de verkiezingen op 26 mei 2019 prioritaire thema's en aanbevelingen over het gebruik van Vlaamse Gebarentaal. De adviescommissie bouwde voort op het memorandum *Recht op Vlaamse Gebarentaal* dat in 2014 werd gepubliceerd. De adviescommissie heeft bewust opnieuw voor de titel "**Recht op Vlaamse Gebarentaal**" gekozen omdat veel beleidsaanbevelingen uit het memorandum van 2014 vandaag nog niet gerealiseerd zijn. Alles begint bij het recht op informatie over en het recht op verwerven van Vlaamse Gebarentaal. Toch wordt dat recht in Vlaanderen nog steeds niet gegarandeerd en soms zelfs opnieuw in vraag gesteld. Daarom opteerde de adviescommissie om in te zetten op onderstaande vijf prioritaire aanbevelingen voor de volgende legislatuur:

- 1) Televisieprogramma's in Vlaamse Gebarentaal, niet via tolken VGT, maar gepresenteerd door een dove presentator en geproduceerd door een doof-geleid gespecialiseerd productiehuis.
- 2) Meer actieve en opgeleide dove tolken en meer gesubsidieerde tolkuren die kunnen ingezet worden op domeinen waarvoor momenteel geen tolkuren beschikbaar zijn, bijvoorbeeld zorg en vrijetijdsbesteding.
- 3) Permanente kwaliteitsbewaking van tolken VGT in de vorm van een beroepsregister en een uitbreiding van het bijscholingsaanbod voor tolken.
- 4) Een betere ondersteuning bieden aan gezinnen met dove baby's en het Vlaamse hulpverleningsaanbod voor gezinnen met dove kinderen optrekken naar de internationale standaarden.
- 5) Een pilootproject voor tweetalig Nederlands en Vlaamse Gebarentaal onderwijs opstarten.

Het memorandum *Recht op Vlaamse Gebarentaal 2014-2019* en het addendum naar aanleiding van de verkiezingen in mei 2019 kunt u op de website bekijken en downloaden via onderstaande link.

► [Vijf prioritaire aanbevelingen van de adviescommissie VGT voor de verkiezingen 2019](#)

---

4. Projecten VGT

Projectoproep 2018: Vlaamse Gebarentaal leren

Het decreet Vlaamse Gebarentaal voorziet de mogelijkheid om projecten te ondersteunen die de positie van Vlaamse Gebarentaal in de samenleving verstevigen. Op basis van artikel 7 van het decreet wordt jaarlijks een projectoproep gelanceerd. Het uitvoeringsbesluit bepaalt dat de commissie jaarlijks een advies uitbrengt over het thema dat in aanmerking komt voor subsidiëring.

Na advies van de commissie besliste de minister om **een open projectoproep** te lanceren. De projecten konden dus breed worden ingevuld en hoefden niet te kaderen in een specifiek thema. Belangrijk is dat ze bijdragen tot een grotere bekendheid of verankering van Vlaamse Gebarentaal, en dus meer zijn dan louter een vertaling of vertolking naar Vlaamse Gebarentaal.

De projectoproep 2018 werd in de loop van november 2017 via verschillende kanalen verspreid. Er werden in totaal twee projecten ingediend. De ingediende projectvoorstellen werden door de adviescommissie VGT beoordeeld aan de hand van een aantal criteria: de kwaliteit van de inhoud en van de begroting, de haalbaarheid, de beoogde doelgroep, de sensibiliserende kracht, de positieve uitstraling en het structurele effect van het project.

Op voorstel van de adviescommissie VGT kende de minister een subsidie van 30.000 euro toe aan het project **Vlaamse Gebarentaal leren**. De doelstelling van het project is om Vlaamse Gebarentaal dichter bij de mensen te brengen en de horende samenleving meer vertrouwd maken met de leefwereld van dove en slechthorende mensen. Via de [Facebookpagina](#) en de [website](#) Vlaamse Gebarentaal Leren kunnen filmpjes bekeken worden in Vlaamse Gebarentaal over herkenbare en uit het leven gegrepen situaties. De filmpjes zijn zeer toegankelijk voor een doof én horend publiek. Tegelijkertijd schaven dove en slechthorende mensen hun kennis van VGT bij. Het project ging van start op 26 april 2018.

Projectoproep 2019

Eind 2018 adviseerde de adviescommissie VGT om voor de projectoproep 2019 in te zetten op projecten die kinderen, jongeren of volwassenen **de weg wijzen naar het dove verenigingsleven en een gebarentalige omgeving**.

Dove jongeren zijn een voorbeeld van een dergelijke doelgroep. 90 tot 95 procent van de dove kinderen hebben horende ouders en familie. Vandaag de dag krijgt 90 procent van deze dove kinderen in Vlaanderen een cochleair implantaat (CI), waardoor Vlaamse Gebarentaal vaak geen of slechts een beperkte rol krijgt in de opvoeding. De meerderheid van de dove kinderen en jongeren loopt school in het reguliere onderwijs, waar ze vaak de enige dove leerling zijn. Daardoor vinden veel dove kinderen en jongeren steeds moeilijker de weg naar Vlaamse Gebarentaal en het dove verenigingsleven. Voor het dove verenigingsleven is het daardoor moeilijk nieuwe leden aan te trekken en een diverse, uitdagende en welkome plek te blijven voor dove kinderen en jongeren. Andere doelgroepen kunnen zijn: dove mensen met een migratieachtergrond, ouders van dove kinderen, enzovoort.

Met de projectoproep 2019 werden ook kleinere organisaties aangemoedigd om een projectaanvraag in te dienen. Daarom bedroeg het toegekende bedrag per project voor deze projectoproep maximaal 10.000 euro.

De minister van Cultuur wilde via deze projectoproep de ontwikkeling van nieuwe projecten op maat van deze doelgroepen stimuleren zodat de rechtstreekse toegang tot een gebarentalige omgeving en het dove

---

verenigingsleven gefaciliteerd wordt. De projectoproep 2019 werd in de loop van november 2018 via verschillende kanalen verspreid.

De minister besliste op 19 maart 2019 om subsidies toe te kennen aan Casa Blanca vzw met het project **Gebarenspeel in het museum** en Visual Box vzw met het project **Documentaire: Iedereen doof!**. Meer info over deze projecten vindt u op de [website](#).

Resultaten projectoproep 2016 en 2017

Op 5 december 2018 werd het spel **VeeGeeTje crasht!** gelanceerd door vzw Doof Vlaanderen Vorming. De minister van Cultuur besliste in 2016 - na advies van de adviescommissie VGT - om een subsidie toe te kennen aan dit project om de verwerving van Vlaamse Gebarentaal te stimuleren bij gezinnen met dove gezinsleden.

De publicatie is uniek in zijn soort: een gezelschapsspel waarbij men al spelend Vlaamse Gebarentaal kan ontdekken, bedoeld voor gezinnen met kinderen vanaf acht jaar oud. Ook gezinnen die de Vlaamse Gebarentaal al machtig zijn, kunnen het spel spelen en er plezier aan beleven. Het spel is te koop via de webshop van DoofVlaanderen.

Daarnaast werd het project **Doof & Migratie** met succes afgesloten met de officiële lancering op 23 oktober 2018 van een [documentaire](#) en de website www.doofenmigratie.be. Die website is toegankelijk in Nederlands en Vlaamse Gebarentaal of Engels en International Sign. Doof Vlaanderen vzw ontving in 2017 een subsidie van 29.000 euro voor de ontwikkeling van een documentaire en bijhorende website over dove anderstaligen. Het doel van het project was tweeledig:

1. het verbreden en verdiepen van het netwerk van Doof Vlaanderen met dove anderstaligen;
2. het sensibiliseren van de bredere maatschappij (beleid, overheid, diensten, middenveld...) door hen te laten kennismaken met dove anderstaligen.

Doof Vlaanderen is meer dan geslaagd in dit opzet en zal ook de beleidsaanbevelingen die werden gedaan, verder opvolgen.

---

5. Enkele cijfers

2018 was het **tiende** werkingsjaar van de adviescommissie VGT. De plenaire vergadering van de adviescommissie VGT kwam het voorbije werkingsjaar **zes** maal samen, namelijk op 1 februari, 15 februari, 26 maart, 24 mei, 16 oktober en 11 december. Op 8 maart vond een rondetafelgesprek plaats, waaraan ook drie vertegenwoordigers van de adviescommissie deelnamen.

In totaal werden **8.221,61 euro** werkingsmiddelen uitgegeven voor volgende kosten van de adviescommissie VGT:

- 3.506,79 euro voor presentiegelden en tegemoetkomingen in reiskosten voor de commissieleden;
- 3.917,40 euro voor tolkprestaties;
- 797,42 euro voor vertaalkosten.

6. Samenstelling

Bij de samenstelling van de commissie wordt met een aantal elementen rekening gehouden.⁵ Naast de klassieke regeling voor de man-vrouwverhouding die bepaalt dat maximaal 2/3 van de commissieleden van hetzelfde geslacht mogen zijn, moet minstens de helft uit dove Vlaamse Gebarentaligen bestaan. Het is ook verplicht minstens één vertegenwoordiger uit elk van volgende categorieën te benoemen:

- verenigingen van dove Vlaamse Gebarentaligen;
- ouders die Vlaamse Gebarentaal een plaats geven in de opvoeding van hun kind;
- personen met expertise op het vlak van onderwijs en opvoeding aan dove kinderen die gebruik maken van Vlaamse Gebarentaal;
- lesgevers Vlaamse Gebarentaal;
- personen met expertise op het vlak van tolken Vlaamse Gebarentaal-Nederlands en Nederlands-Vlaamse Gebarentaal;
- onderzoekers met expertise op het vlak van Vlaamse Gebarentaal;
- onderzoekers met expertise op het vlak van Deaf Studies;
- personen met expertise op het vlak van artistiek gebruik van gebarentaal, Dovencultuur of gebarentaalmedia.

In december 2016 stelde de minister van Cultuur de adviescommissie VGT samen voor de periode 2017-2020. De adviescommissie VGT is als volgt samengesteld:

Naam	Expertise
Geert Dirickx (voorzitter)	Doof, ICT-expert en bestuurslid bij verschillende verenigingen zoals Piramime vzw, VGTC en Lamp-aan vzw.
Lies Franssens (ondervoorzitter)	Doof, doctor in de bio-ingenieurswetenschappen, vrijwilliger geweest bij verschillende organisaties o.a. Dovenverenigingen, VGT Doe Mee en Visualbox en lesgeefster VGT bij Doof Vlaanderen Vorming.
Dr. Maartje De Meulder	Doof, postdoctoraal onderzoeker aan de Universiteit van Namen, vakgroep Meertaligheid.
Filip Verstraete	Doof, directeur van Doof Vlaanderen, expertise rond toegankelijkheid, tolken, Dovencultuur en dovenonderwijs en voorzitter Toerisme voor Doven.
Jorn Rijckaert	Doof, coördinator media en communicatie bij Doof Vlaanderen, dove televisietolk bij Karrewiet op VRT, voorzitter van de vereniging van Vlaamse dove filmmakers Visual Box vzw, expertise op het vlak van media in gebarentaal, gespecialiseerd in "Deaf cinema".
Kathleen Vercruyse	Doof, BA in Deaf-studies & sociologie (Gallaudet Universiteit, Washington DC), journaaltolk VGT voor Karrewiet, Ketnet bij VRT, super-expert VGT bij SELOR, bestuurslid van DOV - Dove Ouders Vlaanderen, kinderclub de Dolfijntjes Brugge, Nowedo Brugge, en Gebarencommissie VGT Brugge.
Liesbeth Matthijs	Horend, thema vroegtijdig VGT-aanbod voor horende ouders van dove kinderen.
Andy Van Hoorebeke	Doof, ICT-expert bij VVSG. Voorzitter van Doof Vlaanderen en Doof Vlaanderen Vorming.
Serge Vlerick	Doof, medewerker bij het uitwerken van de leerlijnen VGT, docent VGT in de tolkenopleiding van de VSPW

⁵ Decreet VGT, artikel 3

---

	te Gent en te Mechelen, acteur en TV-tolk bij Karrewiet.
Hugo Platteau	Doof, drukker, bestuurslid van VGTC , DovenActieGent en Doof Verleden.

Het secretariaat van de algemene vergadering van de adviescommissie wordt waargenomen door het team Sociaal-cultureel werk en jeugdwerk van het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Het secretariaat staat in voor administratieve, logistieke en inhoudelijke ondersteuning van de adviescommissie VGT.

---

7. Lijst van bijlagen

1. Advies Content4all
2. Projectoproep 2018
3. Projectoproep 2019

www.adviesvgt.be

ADVIES OVER HET EUROPESE ONDERZOEKSPROJECT CONTENT4ALL

Situering

De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal maakte op 29 november 2017, tijdens een infosessie van de VRT, kennis met het project [CONTENT4ALL](#). Dit is een driejarig Europees onderzoeksproject onder het 'Innovative action' programma van Horizon 2020. Het wordt uitgevoerd door een consortium van verschillende Europese partners uit Zwitserland, Groot-Brittannië, Duitsland en België (VRT), en krijgt een Europese subsidie van 3,5 miljoen euro. Tijdens het project zal men trachten een 3D-model van een tolk gebarentaal te bouwen (een 'avatar'), en dit onder andere op basis van VGT-data die worden verzameld en geanalyseerd met machine learning, om uiteindelijk te trachten bepaalde content op televisie om te zetten via een virtuele tolk-avatar.

De VRT stapte mee in het project met als doel meer 'content' toegankelijk te maken voor Vlaamse dove gebarentaligen, door op deze manier (op lange termijn) een geautomatiseerde vorm van gebarentaalvertaling te voorzien. Het 3D-model dat gebouwd wordt, zou idealiter lijken op een menselijke tolk en ingezet worden voor verschillende televisie-uitzendingen zoals het nieuws, het weerbericht of verslaggeving bij noodsituaties.

Advies van de adviescommissie VGT

De adviescommissie benadrukt dat er uiteraard praktische toepassingen denkbaar zijn van avatars, en dat meer onderzoek hierover zeker welkom is. Avatars kunnen bijvoorbeeld ingezet worden voor het voorzien van geautomatiseerde aankondigingen in gebarentaal in publieke ruimtes zoals luchthavens en treinstations, in omstandigheden waar ook nu reeds "text to speech" wordt ingezet voor gesproken talen. In deze situaties gaat het dus niet over vertalingen (noch in het Nederlands, noch in VGT).

De adviescommissie ziet echter (nog) geen toepassing van avatars voor geautomatiseerde vertalingen naar Vlaamse Gebarentaal voor uitzendingen op de openbare omroep, en al helemaal niet voor kritische uitzendingen zoals nieuwsberichten en uitzendingen in noodsituaties. Doof Vlaanderen, de vertegenwoordiger van de Vlaamse gebarentaligen, en het Vlaams GebarentaalCentrum, het expertisecentrum Vlaamse Gebarentaal, zijn geen voorstander van deze concrete toepassing. De huidige vertolking van het Journaal door (echte) tolken Vlaamse Gebarentaal is al bijzonder complex. Het is onrealistisch dit te overtreffen door het voorzien van avatars, en getuigt van weinig inzage in de complexiteit van vertaalprocessen (in het bijzonder maar niet beperkt tot gebarentalen). Correcte vertaling naar en berichtgeving in VGT is in elke situatie cruciaal, en zeker in het geval van noodsituaties, waar een foute vertaling mensenlevens kan kosten. Het is even ondenkbaar en onwenselijk om alle presentatoren van een openbare omroep te vervangen door 3D-modellen, die eerder ingesproken Nederlandse woorden in de juiste volgorde opzeggen. Het is even absurd om delen van gesproken berichtgeving te baseren op live “Google Translate” vertalingen van bv. een uitzending van de BBC, die dan automatisch via “text to speech” wordt voorgelezen.

De CONTENT4ALL projectpartners hadden deze complexiteiten en onmogelijkheden perfect kunnen inschatten, indien de belanghebbende organisaties met expertise in gebarentalen reeds in de ontwerpfase van het project bevroegd en betrokken zouden zijn. Dit was echter niet het geval. Er is geen enkele dovenorganisatie betrokken als projectpartner. Geen enkele van de leden van de adviesgroep kent een gebarentaal. De Europese dovenfederatie (EUD) werd niet geconsulteerd. Vlaamse dovenorganisaties werden pas nadat het project reeds van start was gegaan, geïnformeerd en duidelijk gemaakt dat het project hoe dan ook uitgevoerd zou worden.

De adviescommissie adviseerde de VRT reeds meermaals om effectief te luisteren naar de wensen en noden van dove Vlaamse gebarentaligen [op het vlak van media in VGT](#). Zo sluit de vertaling van het 19u-Journaal via tolken, die de VRT momenteel aanbiedt, bijvoorbeeld niet aan bij deze wensen. Veel Vlaamse gebarentaligen kunnen het getolkte nieuws in VGT moeilijk begrijpen of volgen. Vlaamse gebarentaligen zijn vragende partij voor een vorm van eigen media met informatie rechtstreeks in VGT (geen ‘toegankelijke’, getolkte media).

Dit project toont nogmaals aan dat de VRT geen inzicht heeft of wenst te hebben in de reële medianoden van dove Vlaamse gebarentaligen. CONTENT4ALL zoals het op dit moment opgevat wordt, is een project waarvoor Vlaamse gebarentaligen géén vragende partij zijn, en dat niet door hen gevalideerd wordt, noch door de belanghebbende organisaties. Vlaamse gebarentaligen hebben geen nood aan een artificiële “Google Translate”-VGT, maar aan programma’s in VGT die het gebruik van VGT echt promoten en bevorderen en gemaakt en gepresenteerd worden door dove mensen zelf.

Conclusie

De adviescommissie VGT erkent dat:

1. het project CONTENT4ALL ondertussen gestart is, zij het met een verkeerde focus;
2. mits goede wil van de projectpartners, er nog een bijsturing mogelijk is van dit project.

De adviescommissie VGT adviseert, als het project dan toch doorgaat:

1. om vanaf nu in elke fase van het project nauw overleg te plegen met belanghebbende organisaties en dove academici met taalkundige expertise en dat de projectsubsidies in dat verband herbekeken worden;
2. om de focus van het project te leggen op situaties waar gebarentaal-avatars effectief van nut kunnen zijn (zoals geautomatiseerde aankondigingen), na advies van de belanghebbende organisaties;
3. dat de VRT geen gebruikmaakt van tolk-avatars voor haar uitzendingen. Zeker voor (levens) belangrijke uitzendingen, met name nieuwsuitzendingen, kinderprogramma's en uitzendingen in noodsituaties, wordt nadrukkelijk gevraagd om geen tolk-avatars in te zetten.

Meer informatie over dit advies: Geert Dirickx, voorzitter van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, voorzitter@adviesvgt.be of 02 553 69 89

Dit advies werd bezorgd aan:

- Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel, Sven Gatz
- Voorzitter van de raad van bestuur van de VRT, Luc Van den Brande
- Researcher virtual reality – VRT Innovatie/VRT Sandbox, Gregg Young
- Cel diversiteit VRT, Geertje De Ceuleneer
- Projectcoördinator FINCONS, Giacomo Inches

Namens de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal
Geert Dirickx, voorzitter

PROJECTEN VLAAMSE GEBARENTAAL 2018

Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel Sven Gatz doet een oproep voor projecten in het kader van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal

28.11.2017

INHOUD

Voor 2018 kunnen projecten ingediend worden die sensibiliseren en bijdragen tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal. In 2018 staat geen specifiek thema centraal. Organisaties die een project, met sensibiliserend doel of bijdrage tot de maatschappelijke verankering van VGT willen realiseren, kunnen hiervoor een subsidie aanvragen.

Opgelet: Projecten die louter een vertaling of vertolking naar Vlaamse Gebarentaal omvatten, komen niet in aanmerking.

AANVRAAG

Om in aanmerking te komen voor subsidiëring wordt een aanvraag via het formulier *Aanvraag van een subsidie voor een project dat bijdraagt tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal* ingediend. Dit formulier kunt u vinden op <http://www.adviesvgt.be/projecten>

Uit respect voor de dovengemeenschap wordt gevraagd om het inhoudelijke luik van het dossier ook in Vlaamse Gebarentaal te bezorgen.

INDIENEN

De projecten moeten ingediend worden door organisaties met rechtspersoonlijkheid vóór 1 februari 2018. De poststempel of afgiftebewijs geldt als datumbewijs.

De aanvragen worden ingediend op volgend adres:

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Afdeling Sociaal-Cultureel Werk
t.a.v. Sarah Beernaert
Arenbergstraat 9
1000 Brussel

PROJECTEN VLAAMSE GEBARENTAAL 2019

Vlaams minister van Cultuur, Media, Jeugd en Brussel Sven Gatz, doet een oproep voor projecten in het kader van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal

4.12.2018

INHOUD

Ook in 2019 stelt minister van Cultuur, Jeugd, Media en Brussel, Sven Gatz, subsidies ter beschikking voor projecten die de positie van Vlaamse Gebarentaal in de samenleving verstevigen.

Voor de projectoproep 2019 kunnen er projecten ingediend worden die **de toegang faciliteren voor doelgroepen die moeilijk de weg vinden naar een gebarentalige omgeving en het dove verenigingsleven. Projecten kunnen gericht zijn op jong en oud, zowel (ouders van) dove kinderen, jongeren als volwassenen.**

Dove jongeren zijn een voorbeeld van een dergelijke doelgroep. 90 tot 95% van de dove kinderen hebben horende ouders en familie. Vandaag de dag krijgt 90% van deze dove kinderen in Vlaanderen een cochleair implantaat (CI), waardoor Vlaamse Gebarentaal vaak geen of slechts een beperkte rol krijgt in de opvoeding. De meerderheid van de dove kinderen en jongeren loopt school in het reguliere onderwijs, waar ze vaak de enige dove leerling zijn. Hierdoor vinden veel dove kinderen en jongeren steeds moeilijker de weg naar Vlaamse Gebarentaal en het dove verenigingsleven. Voor het dove verenigingsleven anderzijds, is het daardoor moeilijk nieuwe leden aan te trekken en een diverse, uitdagende en welkome plek te blijven voor dove kinderen en jongeren.

Andere doelgroepen kunnen zijn: dove mensen met een migratie-achtergrond, ouders van dove kinderen, enz.

Met de projectoproep 2019 wil de adviescommissie VGT de ontwikkeling van nieuwe projecten op maat van deze doelgroepen stimuleren zodat de rechtstreekse toegang tot een gebarentalige omgeving en het dove verenigingsleven vergemakkelijkt wordt. Bovendien kunnen deze projecten model staan voor de ontwikkeling van duurzame organisatievormen op langere termijn. Organisaties die binnen deze oproep een project willen realiseren kunnen een subsidie aanvragen.

Met de projectoproep 2019, worden ook kleinere organisaties aangemoedigd om een projectaanvraag in te dienen. Ook kleinere initiatieven die minder financiële ondersteuning vereisen, komen in aanmerking. **Daarom bedraagt het toegekende bedrag per project voor de projectoproep 2019 maximaal 10.000 euro.**

Opgelet: Projecten die louter een vertaling of vertolking naar Vlaamse Gebarentaal omvatten, komen niet in aanmerking.

AANVRAAG

Om in aanmerking te komen voor subsidiëring, bezorgt u uw aanvraag via het formulier ‘Aanvraag van een subsidie voor een project dat bijdraagt tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal’. Meer informatie over de subsidievoorwaarden en het aanvraagformulier vind je [hier](#). Op de website [www.adviesvgt.be](#) vind je ook [alle gerealiseerde projecten](#) van de voorbije jaren. Uit respect voor de dovergemeenschap wordt gevraagd om het inhoudelijke luik van het dossier ook in Vlaamse Gebarentaal te bezorgen.

INDIENEN

De projecten moeten ingediend worden door organisaties met rechtspersoonlijkheid vóór 1 februari 2019. De poststempel of afgiftebewijs geldt als datumbewijs.

Graag uw aanvraag indienen op onderstaand adres:

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Afdeling Subsidiëren en Erkennen
Team Sociaal-Cultureel Werk en Jeugdwerk
t.a.v. Tinne Belmans
Arenbergstraat 9
1000 Brussel

Gelieve ook een digitale versie van de aanvraag te bezorgen via tinne.belmans@cjsm.vlaanderen.be

PROCEDURE

De ingediende projecten worden aan de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal voorgelegd. Bij de beoordeling van de dossiers houdt de adviescommissie rekening met:

- de sensibiliserende kracht van het project en bijdrage tot maatschappelijke verankering van VGT;
- de beoogde doelgroep, doelstellingen en concrete realisaties van het project;
- de betrokkenheid van dove mensen en organisaties in het project;
- de haalbaarheid van het project;
- de kwaliteit van de begroting en inspanningen die de aanvrager levert om eigen middelen (financieel, personeel en materieel) in het project in te brengen;
- de aandacht voor duurzame effecten in de inhoudelijke aanvraag en de begroting;
- de expertise op het vlak van projectwerking;
- de fasering en de duur van het project (het project mag maximaal 12 maanden duren).

De minister neemt een beslissing over de toekenning van de subsidies, na advies van de adviescommissie. In de loop van de maand april ontvangen de organisaties die een aanvraag ingediend hebben een gemotiveerd antwoord. De uitbetaling van eventueel toegekende subsidies gebeurt in twee schijven: een eerste schijf van 80% van de toegekende subsidie wordt onmiddellijk uitbetaald, het resterend saldo van 20% wordt uitbetaald nadat de administratie heeft vastgesteld dat de subsidie gebruikt werd waarvoor ze bedoeld is. Om dit vast te stellen verwachten we uiterlijk twee maand na afloop van het project een inhoudelijk en financieel verslag van het project. **Het toegekende bedrag per project bedraagt voor de projectoproep 2019 maximaal 10.000 euro.**

Voor meer informatie en bijkomende inlichtingen kan u terecht op bovenstaand adres of telefonisch op het nummer 02 553 69 55 of via e-mail: tinne.belmans@cjsm.vlaanderen.be.

